

KvVM Természetvédelmi Hivatal
FAJMEGŐRZÉSI TERVEK

Farkas
(*Canis lupus*)

2004

Kiadó: Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Természetvédelmi Hivatal, 2004

Összeállította: Szemethy László, Firmánszky Gábor, dr. Heltai Miklós, Szabó Ádám és Márkus Márta

Témafelelős a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztériumnál: dr. Rodics Katalin, Bakó Botond

Felelős kiadó: Haraszthy László

Jóváhagyta: dr. Persányi Miklós miniszter

Tartalomjegyzék

i. Összefoglalás	3
1. Elterjedés	4
1.1. Állománynagyság	5
2. Védelmi helyzet.....	5
3. Biológiai háttér	6
3.1. Szaporodás.....	6
3.2. Táplálkozás.....	6
3.3. Élőhelyigény.....	7
3.4. Területhasználat, vándorlás	8
4. Veszélyeztető tényezők	8
4.1. Az élőhelyek romlása, feldarabolódása.....	8
4.2. Erdőgazdálkodás, mint élőhely átalakító tényező	8
4.3. Vadászat ill. illegális elejtés	9
4.4. Extenzív állattartás	9
4.5. Turizmus.....	10
4.6. Egyéb emberi hatások.....	10
5. Aktuális védelmi célok és feladatok.....	11
5.1. Célok és feladatok (prioritási sorrend)	11
5.1.1. Rövidtávon (1-4 év)	11
5.1.2. Hosszútávon (5-10év)	12
5.2. További feladatok (prioritási sorrend).....	12
5.2.1. A védelem személyes háttérének megalapozása.....	12
5.2.2. A védelem tudományos megalapozása.....	13
5.2.2.1. Adatbázis létrehozása	13
5.2.2.2. Országos monitoring-rendszer kialakítása és működése / kérdőíves felmérés.....	13
5.2.2.3. Országos monitoring-rendszer kialakítása és működése / terepi monitoring	14
5.2.2.4. Rádiotelemetriás vizsgálat.....	15
5.2.3. Szakmapolitika és jogalkotás	15
5.2.4. Nemzetközi kapcsolatok kiépítése	16
5.2.5. Ismeretterjesztés, tudatformálás	16
5.2.6. Élőhelyvédelem.....	17

ÖSSZEFOGLALÁS

A farkas az európai kontinens karakterisztikus ragadozója. A faj irtása és az élőhelyek romlásának következtében a kipusztulás szélére sodródott. Az elterjedési területének centrumaiban azonban az utóbbi évtizedekben állománya stabilizálódott, sőt némi állománynövekedés és visszatelepülés figyelhető meg az elterjedési területek szélein.

Magyarország legújabbkori történelmében e faj nem volt jelen a faunában egészen az 1970-es évekig. Ez időtől megjelenése és létszáma erősen változott, de a század végére bár kis létszámú, de stabil populációja található elsősorban hazánk ÉK-i régiójában.

A természetvédelmi kezelés célja a faj spontán repatriációjának segítése, szaporodó stabil állományának kialakítása. Ehhez ki kell építeni a faj valós helyzetét nyomonkövető monitorozó rendszert, tisztázni kell a hazai állomány élőhelyi, ökológiai és etológiai sajátosságait, kapcsolatait a szomszédos országok populációival, valamint a felmerülő társadalmi-gazdasági konfliktusokat. Létre kell hozni a fajmegőrzési terv célkitűzéseit koordináló szakértői csoportot.

Csökkenteni kell a fajok visszatelepülését korlátozó tényezőket: az intenzív erdőgazdálkodás élőhely átalakító hatását, az illegális elejtéseket és a turizmus ill. egyéb emberi zavarások hatásait.

A hazai viszonyokra szabott gyakorlati megoldást kell keresni a faj által okozott károk megelőzésére ill. kompenzálására. Széleskörű ismeretterjesztéssel és a párbeszéd kialakításával elfogadhatóvá kell tenni a nagyragadozó jelenlétét az ellenérdekelt csoportok között is. Meg kell szervezni a problémában érintett társadalmi és gazdasági rétegek együttműködését.

1. Elterjedés

Az európai farkas (*Canis lupus*) (a továbbiakban farkas) Európa második legnagyobb emlős ragadozója. Nagyfokú alkalmazkodó képességének köszönhetően Eurázián és Észak-Amerikán át húzódó elterjedési területén rendkívül változatos élőhelyeken él. Az elmúlt néhány évszázad során a kíméletlen irtás és az élőhelyek romlása miatt állománya lényegesen megcsappant, elterjedése szaggatottá vált. Különösen súlyos a helyzet Európában. A kontinens nyugati feléről eltűnt a faj, szigetszerű populációi élnek az Ibériai és az Appennin-félszigeten. Kelet-Európában a Balkánon, a Kárpátokon, a Lengyel síkságon és Skandinávián húzódó vonaltól keletre nagyobb populációi maradtak fenn, ám mivel a nagy háborítatlan erdőségek errefelé is egyre ritkábbak, az állományok itt is többnyire izoláltak. Az utóbbi néhány év állomány-növekedésével párhuzamosan újabb területeket hódít vissza.

A hazai farkas állomány a XIX. sz. végére jelentősen megcsappant, az ország nagy részéről kiirtották. A XX. sz. során szórványos előfordulásait regisztrálták a Dunántúl és a Duna-Tisza köze déli részéről valamint az Északi-középhegység Mátrától keletre eső területéről és Szabolcs-Szatmár-Beregből. Aktuális előfordulásáról kevés, rendszertelen és esetenként ellentmondó adat áll rendelkezésre. Valószínűnek látszik, hogy a XX. sz. végére előfordulásának két gócpontja alakult ki, amely mind a betelepülő példányok származásában mind élőhelyi adottságaiban különböznek.

Észak-Kelet Magyarországon vannak a stabilabb és gyakoribb előfordulások. A visszatelepülés a kárpáti populációkból történik. Aggtelek és a Zemplén hegység térségében valószínűleg stabil, szaporodó populációi élnek. Az itt található élőhelyeket a szlovák populáció behúzódó példányai töltötték ki. Szórványosan megjelenik az Északi-középhegység más területein, például a Bükkben is. Az észlelések szerint a hegyvidék belsejének zárt erdőségeit foglalja el. Az itt található erdők nagyrészt gazdasági célúak, a fahasználat mellett a nagyvadgazdálkodás is jelentős. Az elmúlt másfél évtizedben a román határ mentén valamint Szatmár-Beregben, a nyitottabb síkvidéken szintén voltak előfordulások.

A Duna-Tisza köze déli részén, Bácskában Jugoszlávia területéről bevándorló egyedek telepedtek meg. Itt az erdők túlnyomó része telepített, intenzíven művelt főként akác-,

feketefenyő-, nyárerdő. Mindemellett ez az ország egyik legnagyobb összefüggő erdőterülete. Az itteni előfordulások rendszertelenebbek, de kölyköt nevelő egyedeket innen is ismerünk.

1.1. Állomány nagyság

Bár az európai állomány nagyságáról megbízható becslések - különösen a kontinens keleti felén - nincsenek, valószínű, hogy egész Európában kevesebb mint 25 000 példány él. Létszáma a hosszú csökkenés után az utóbbi időben növekszik.

Az információhiány ill. a rendelkezésre álló adatok kétes megbízhatósága a magyarországi állapotokra is igazak. Létszámbecslés az elmúlt négy évtizedben nem történt. A rendelkezésre álló kilövési adatok, kérdőíves felmérési eredmények és a szórványos terepi megfigyelések alapján a hazai populáció létszáma az elmúlt három évtizedben rendkívül változó, ám emelkedő trendet mutat. Az egyes észlelések során 1-3 együttmozgó egyedet figyeltek meg. Jelenlegi ismereteink szerint a 15-25 közötti egyedszám reális lehet, de a szaporító családok száma legfeljebb 2-5 közé tehető, a szaporulat nagysága nem ismert.

2. Védelmi helyzet

A farkas helyzetének megítélése rendkívül ellentmondásos. Bár a faj veszélyeztetett, és az Európai Unióban védett (Berni Egyezmény, 92/43/EEC Irányelv a Természetes és a vadon élő növény-, és állatfajok megőrzéséről), jogi helyzetében a korlátozás nélküli vadászattól a teljes védelemig minden megtalálható. Ennek háttérében az ember-farkas konfliktusok, a károkozások országonként eltérő súlyossága húzódik meg.

Magyarországon a farkast a kilencvenes évek elejéig kipusztultnak tekintették. Mivel nem szerepelt a védett fajok listáján a vadászati hatóság eseti engedélyével és a természetvédelmi hatóságok hozzájárulásával kilőhető volt. A spontán visszatelepülést követően 1993-ban védetté, majd 2001-ben fokozottan védetté nyilvánították, pénzben kifejezett értéke 250 000 Ft.

3. Biológiai háttér

3.1. Szaporodás

A farkas jellemzően monogám állat. A téli - január-március - szaporodási szezon után 62-70 napra születik meg általában 3-8 kölyök. Életük első hónapjában szinte kizárólag szopnak, a harmadik-negyedik héttől kezdve fogyaszthatják a szülők által előemésztett táplálékot. A szoptatás első, legintenzívebb szakaszában a szuka végig a kölykökkel van, a táplálékot a kan hordja. Ebben az időszakban a család különösen érzékeny, hiszen egy egyed elpusztulása az egész család vesztét okozhatja. Többek között ez az egyik oka a kölykök - a nagyragadozókra egyébként is jellemző - jelentős mortalitásának: az ivarérettségig 60-80 %-uk elpusztul.

A fiatalok nyár közepén kezdenek önállóan vadászni és a téli időszakra csatlakoznak a falkához. Ivarérettségüket két évesen érik el.

3.2. Táplálkozás

A farkas, mint csúcsragadozó jelentős szabályozó, szelektáló szerepet tölt be a táplálékhálózatban. Táplálkozása évszaktól és élőhelytől függően is meglehetősen változatos. Mindig a legkönnyebben hozzáférhető, legnagyobb netto nyereséget nyújtó prédát zsákmányolja. Különösen a nyári időszakban előszeretettel fogyaszt kisemlősöket (nyulat, ürögöt, hörcsögöt, pockot, egeret), télen viszont a nagyobb testű prédaállatokat részesíti előnyben.

Táplálkozási szokásai erősen függenek a farkas populáció sűrűségétől: alacsony sűrűségnél az egyedek magányosan vagy kis csoportokban vadásznak, elsősorban kisebb testű állatokat vagy dögöt fogyasztanak esetleg a háziállatokat ragadják el. Nagyobb állománysűrűségnél, 3-7 fős falkák együtt vadásznak, ekkor - különösen, ha a gímszarvas sűrűsége is magas - táplálékuk jelentős részét a szarvas teszi ki. Lengyelországi tapasztalatok szerint azonban még a viszonylag nagy predációs nyomás sem képes egy jó élőhelyi körülmények között élő szarvas populáció növekedésének meggátolására. A vadgazdálkodókat érzékenyebben érintheti, ha a szaporodási időszak végére rossz kondícióba került nagyértékű bikák, egy korai, kemény tél miatt nem tudnak felerősödni, és a tél végére teljesen legyengülve a farkas

prédájává válnak. Ez a kártétel megfelelő állomány-és élőhely-kezeléssel jelentősen csökkenthető.

A nagyobb humán népsűrűségű területeken a farkas alkalmazkodik az ember közelségéhez, táplálékának jelentős részét a szeméttelpeken ill. döggutakból szerzi. A legeltetési állattartás, a nem megfelelően őrzött juhnyájak ill. marhacsordák könnyű és gazdag táplálékforrást biztosítanak a farkas számára. Nagyobb farkas sűrűség esetén a házi kutyák elejtése is jelentős lehet.

A farkas hazai táplálkozási szokásai még további vizsgálatokat igényelnek. A szórványos megfigyelések megerősítik a nemzetközi tapasztalatokat. A Zemplénben a téli időszakban elsősorban muflonok, fiatal szarvasok - borjak, ünők - míg nyáron kistrágyacsálók alkotják a táplálék jelentős részét. Bácskában végzett észlelések szerint elsősorban a döggutakból és a juhnyájából szerzi táplálékát. Nyáron az egerészésbe belefeledkezett farkas figyelmét, a közvetlen közelében legelő őzek sem tudják elvonni. A lengyelországi megfigyeléseket a nagy gímszarvas bikák elejtéséről a hazai tapasztalatok nem erősítik meg. Ennek oka kettős lehet: egyrészt a hazai farkas állomány sűrűsége alacsony ahhoz, hogy az állatok nagy falkákban vadásszanak, másrészt a magyarországi élőhelyek táplálékkínálata lényegesen felülmúlja a farkas állomány igényét.

A gazdag táplálékbázis részét képezi - az egyes vélemények szerint túlszaporodott - nagyvadállomány. A farkas állományszabályzó és szelektáló hatásával segíthet mind az állományok csökkentésében, mind a minőség fenntartásában.

3.3. Élőhelyigény

A farkas tágas elterjedési területén számos különböző élőhelytípusban megtalálható. A tajgán és a tundrán éppúgy megél, mint a sztyeppvidéken, a közep-ázsiai sivatagokban vagy a Pamír sziklái közt. Jól alkalmazkodik az ember közelségéhez, megjelenése a lakott területek közelében sem kivételes.

A hazai élőhely igényéről pontos információk nem állnak rendelkezésre, e témakör is része kell, hogy legyen egy átfogóbb kutatásnak. Az eddigi észlelések szerint az elterjedési terület centrumához közeli kiterjedt, zárt erdőket foglalja el, ritkán jelenik meg nyílt vidékeken.

3.4. Területhasználat, vándorlás

A farkas társasan, falkában élő, territoriális állat. A falka territórium határait szagjelekkel látja el. Rendszeres, normális aktivitásuk során is nagy területet, 50-500 km² használnak, 6-10 km sugarú körön belül vadásznak. Téli kóborlásaik során ennél nagyobb, akár 50 km távolságra is eljuthatnak.

A hazai területhasználat és vándorlás a farkas viselkedésének legkevésbé ismert része. Valószínűsíthető, hogy a hazai élőhelyi feltételek, és zsákmánybőség valamint farkas sűrűség mellett extrém nagy távolságú migrációjára nem kell számítanunk. Kérdéses ugyanakkor, hogy a nálunk észlelt egyedek kóborolnak, vagy stabil territóriummal rendelkeznek, ill. hogy mozgáskörzetük mekkora része esik magyar területre és mennyire kapcsolódnak a szomszédos országbeli populációhoz?

4. Veszélyeztető tényezők

4.1. Az élőhelyek romlása, feldarabolódása

A motorizáció és az igények növekedésével újabb közlekedési utak épültek és valószínűleg fognak még épülni. Ez az élőhelyek széttöredeztségéhez, zavartságához vezethet, és esetlegesen nő az állatok elpusztulását eredményező balesetveszély. A települések, közlekedési utak és feltárutak hálózata már most is jelentősen limitálja e fajok számára alkalmas élőhelyek nagyságát.

4.2. Erdőgazdálkodás, mint élőhely átalakító tényező

Az erdőgazdálkodás - bár az új erdőtörvényben a természetszerű gazdálkodás örvendetesen előtérbe került - többféle módon hathat kedvezőtlenül a fajra és élőhelyére:

- a fahasználatok során helyenként az ökonómiai érdekek indokolatlanul nagyobb elsőbbséget élveznek az ökológiai kívánalmakkal szemben. Elsősorban a véghasználatok során megváltozik az élőhely borítottsága.
- homogén szerkezetű erdőkép alakulhat ki, a természeteshez hasonló, változatos erdei

élőhelyek biológiai és szerkezeti elszegényedése kedvezőtlen hatással van a nagyragadozókra.

- az erdőgazdálkodás során a faanyag szállítása megköveteli feltáró utak létesítését, melyek nemcsak feldarabolják az élőhelyet, hanem jelentősen elősegítik az élőhely zavartságának növekedését.

4.3. Vadászat ill. illegális elejtés

A farkas létszámának csökkenésében a prémvadászat célú túlhasznosítás, ill. a kártevőként való kíméletlen irtás jelentős szerepet játszott. Magyarországon jelenleg a faj fokozottan védett, így legális elejtése csak rendkívül indokolt esetben, a természetvédelmi hatóság külön engedélyével lehetséges. Az illegális elejtés ellenben jelentős veszélyeztető tényező. Olyan kicsi a hazai populáció, hogy egy-egy példány pusztulása is jelentősen befolyásolhatja annak stabilitását, ill. erősen visszavetheti a spontán visszatelepülés folyamatát.

Az illegális elejtésekben komoly szerepet játszik, hogy a farkas megítélése a vadgazdálkodók és állattartók között rossz. Ennek összetevői az alábbiakban foglalhatók össze:

- a nagyragadozó elejtése egyfajta rangot jelent, prémje, koponyája hagyományosan kurrens vadásztrófea;
- nincs megbízható, objektív információ a károkozások valós nagyságáról;
- a gazdálkodók számára a kár elhárítására a ragadozó elpusztításán kívül nincsenek alternatívák;
- nem megoldott a károk teljes vagy részleges kompenzálása;
- a nyilvánosságra kerülő illegális elejtések nincsenek hatékonyan szankcionálva.

Mindez a gazdálkodókat a probléma házilagos, illegális megoldására ösztönzi.

4.4. Extenzív állattartás

Az extenzív legeltetési állattartás, főként a juhászat hazai körülményei között a bácskai farkas állomány számára veszélyt jelent. A nagy, ám kevésbé őrzött, erdők közelében legeltetett juhnyájuk könnyű és gazdag zsákmányt jelentenek a farkasok számára. Egyes egyedek gyorsan megtanulják a táplálékszerzés eme egyszerű módját és rendszeresen

visszajárva jelentős károkat okozhatnak. Az állattartók nincsenek ösztönözve a természetvédelmi célokhoz igazodó megoldások (pl. a nyájak őrzésére valóban alkalmas, e célra tenyésztett kutyák használata) keresésére, így a legegyszerűbb kiirtást választják.

4.5. Turizmus

Az utóbbi évtizedben hazánkban is felerősödött az igény az eddig még fel nem tárt területek megismerésére.

E tendenciát erősíti:

- az elnéptelenedő települések üdülőfalvakká való átalakulása, s az ezzel járó sokszor meggondolatlan fejlesztések;
- a korábban zárt erdőtömbök erdészeti feltárása az emberek számára is elérhetővé tette a háborítatlan területeket;
- a megjelenő tömeg igényeit kielégítendő, közjóléti berendezések építésével még több ember terheli az adott térséget.

4.6. Egyéb emberi hatások

Az emberekben főleg a farkas rendkívül negatív reakciókat vált ki. A közhit szerint a farkas emberre is veszélyes, vérengző fenevad, amelyet tűzzel-vassal irtani kell. Ugyanakkor semmiféle bizonyíték sincs arra, hogy természetes körülmények között élő farkas embert támadott volna meg, sőt a farkas féltékenysége miatt, az emberrel való találkozáskor elmenekül. Az elterjedt tévhitek azonban állandó veszélyt jelentenek a farkas fennmaradása szempontjából.

További veszélyt jelent az egyre intenzívebbé váló közlekedés. Az úthálózat fejlesztési terveiben csekély súllyal jelennek meg a vadvédelmi kiegészítő berendezések (kerítések, vadriasztók, aluljárók ill. biohidak), ill. a már megépített utaknál ezek vagy hiányoznak vagy gyenge minőségűek.

A szabad természetben élő nagyszámú, nagytestű és agresszív, kóbor kutya támadása nem elhanyagolható veszélyforrás. Napjainkban évente az országos kóbor kutya teríték 50-60 ezer darab körül mozog.

5. Aktuális védelmi célok és feladatok

5.1. Célok és feladatok (prioritási sorrend)

5.1.1. Rövidtávon (1-4 év):

A farkas védelem személyi hátterének kiépítése:

- szakértői csoport létrehozása;

A védelem tudományos megalapozása:

- bibliográfia, adatbázis létrehozása;
- országos monitorozó rendszer (kérdőíves adatgyűjtés és terepi bejárások) kialakítása
- országos monitorozó rendszer működtetése
- a hazai állomány élőhelyhasználatának és vándorlásának rádiótelemetriás vizsgálata

A szabályozás és a hatósági munka egységesítése és szigorítása

- a hatósági munka színvonalának emelése, a társhatóságok együttműködésének javítása
- a szükség szerinti jogszabály módosítások kezdeményezése
- farkas okozta kárfelvételi módszereinek kidolgozása
- a faj védelmét biztosító ösztönző rendszer (kompenzációs ill. támogatási rendszer) kialakítása
- a faj védelmét biztosító ösztönző rendszer (kompenzációs ill. támogatási rendszer) működtetése
- az illegális elejtésekkel szembeni fellépés szigorítása és egységesítése
- a leggyakoribb előfordulási területeken folyó gazdálkodás szigorúbb ellenőrzése

Ismeretterjesztés és szemléletformálás

- a humán konfliktusok felmérése
- ismeretterjesztő anyagok (táblák, szóró- és előadásanyagok, honlap) elkészítése
- a gazdálkodókkal a párbeszéd, együttműködés kialakítása
- előadások, találkozók szervezése

Nemzetközi kapcsolatok kialakítása

- kapcsolatfelvétel a szomszédos országok (elsősorban Szlovákia illetékes szervezeteivel ill. szakembereivel, közös védelmi programok kidolgozása

5.1.2. Hosszútávon (5-10 év):

A védelmi háttér adatainak bővítése

- az országos monitorozó rendszer (kérdőíves adatgyűjtés és terepi bejárások), és a hazai állomány élőhely használatának és vándorlásának rádiótelemetriás vizsgálatának folytatása

A hazai populációk utánpótlásának biztosítása

- a farkas visszatelepülését elősegítő ökológiai folyosórendszer kialakítása /földvásárlás, élőhelyfejlesztés, vadászati jogok rendezése a határmenti területeken/

A hazai populáció stabilizálása

- a területhasználati adatok alapján ökológiai hálózat megtervezése és kialakítása, a farkas védelmére természet-megőrzési területek (Natura 2000 területek) kijelölése
- ökológiai hálózat kialakítása (földvásárlások, védetté nyilvánítás, vadászati jog megszerzése hazai területeken)
- a farkas védelmére kialakított természet-megőrzési területeken (Natura 2000 területek) a veszélyeztető tényezők kiszűrése

A farkas társadalmi helyzetének javítása

- az ismeretterjesztési és szemléletformálási feladatok folytatása (kiadványok, ismertető táblák)
- gazdálkodók részére kompenzációs ill. támogatási rendszer működtetése

5.2. További feladatok (prioritási sorrend)

5.2.1. A védelem személyi háttérének megteremtése

Létre kell hozni egy szakértői csoportot a természetvédelmi hatóság, a mezőgazdálkodásért, vadgazdálkodásért felelős társhatóság, a vadgazdálkodók, a kutatóintézetek és a civil

szervezetek képviselőinek bevonásával, amelynek feladata a faj megőrzési programjában leírtak koordinálása, kapcsolatkeresés és -tartás az érintett szervezetekkel és a szomszédos országok hasonló csoportjával.

5.2.2. A védelem tudományos megalapozása

5.2.2.1. Adatbázis létrehozása

A visszatelepülés folyamatának jövőbeli elősegítéséhez a jelenlegi helyzet minél pontosabb ismerete mellett szükséges a múltbeli elterjedés minél részletesebb feltárása is. Létre kell hozni egy olyan, tudományosan is védhető adatbázist, amely a különböző forrásból származó /tudományos alapossággal végzett felmérések, elejtett bizonyító példányok, szakemberek alkalomszerű, véletlen észlelései, ellenőrizhetetlen egyéb értesülések stb/ információkat egységes GIS alapú rendszerbe foglalja.

5.2.2.2. Országos monitorozó rendszer kialakítása és működtetése / kérdőíves felmérés

Elsődleges feladat a hazai farkas előfordulásokról, állomány nagyságról egy objektív, megbízható monitorozó rendszeren alapuló adatbázis létrehozása, az ehhez szükséges protokollok kidolgozása.

Tekintettel a faj rejtett életmódjára, ritkaságára és mozgékonyaságára szükséges előfordulása rendszeres regionális vagy országos szinten történő felmérése mindazok bevonásával akik a kérdéses fajokról információkkal rendelkeznek (természetvédelmi őrök, vad- és erdőgazdálkodók, esetleg NGO-k). Az ilyen tájékoztató jellegű adatgyűjtés nemzetközileg elfogadott módja a többcsatornás kérdőíves felmérés. A felméréseket postai úton terjesztett, e célra megszerkesztett kérdőívekkel évente érdemes elvégezni. A beérkezett adatokat földrajzi információs rendszerben (GIS) célszerű feldolgozni. Így lehetőség van az adatok térképen való megjelenítésére, az ugyanarról a területről származó információk összevetésével azok hihetőségének ellenőrzésére, az adatbázis gyors aktualizálására, bővítésére és a szükséges kimenetek (elterjedéstérképek, időbeli változások stb) elkészítésére. Ehhez:

- meg kell szerkeszteni a felméréshez szükséges kérdőíveket;

- szükség van a válaszadók címjegyzékére, valamint a hozzájuk tartozó terület pontos, nagyléptékű (1 : 10 000) térképére, lehetőleg digitális formában;
- ki kell alakítani azt az információs központot, amelybe az adatok befutnak, és ahol a feldolgozás történik. (A későbbiekben célszerű a fajhoz kapcsolódó összes adatot- a terepi monitorozás eredményeit, egyéb észleléseket, táplálkozási és szaporodási vizsgálatok eredményeit, élőhelyi és vadgazdálkodási adatokat - ebben az információs központban egységesen kezelni.)

5.2.2.3. Országos monitorozó rendszer kialakítása és működtetése / terepi monitorozás

A többcsatornás kérdőíves felmérés önmagában csak tájékoztató adatokat szolgáltat, ezek terepi ellenőrzése szükséges. A terepi felmérés alapja az e célra kijelölt útvonalak rendszeres bejárása során a két nagyragadozó jelenlétére utaló nyomok (lábnyom, ürülék, szőr, prédamaradvány) keresése. A bejárások ideális gyakorisága lefedi mind a négy évszakot, a téli hóborított időszakban sűrűbb. Ehhez:

- az előfordulás fő területein ki kell jelölni a transzektvonalakat;
- a terepet jól ismerő szakemberekből fel kell állítani, és ki kell képezni a monitorozást végző csoportot;
- minden időszakban, az összes területen egyidőben el kell végezni a terepbejárást;
- ez kiegészíthető a hang alapján történő becsléssel, melynek során a területet bejáró szakemberek magnóról lejátsszák vagy maguk utánozzák a farkasüvöltést, és az erre érkező válaszokat regisztrálják ill. szőrscapdák kihelyezésével.

A fenti módszer kiegészíthető továbbá más célból történő terepbejárások során a farkas jelenlétére utaló fent felsorolt nyomok feljegyzésével. Mindkét esetben érdemes a talált szőrszálakat és ürülékmaradványokat begyűjteni és feldolgozásra az információs központba juttatni. E munkák elvégzésére a résztvevők képzését a szükséges segédanyagok összeállítását meg kell oldani.

5.2.2.4. Rádiotelemetriás vizsgálat

A faj eredményes védelme a helyzetének rendszeres felmérése és a hazai körülmények közötti ökológiai, viselkedési sajátosságainak megismerése nélkül nem lehetséges. A faj élőhelyi igényeinek, területhasználatának feltárására intenzív egyedi nyomkövetésen (rádiotelemetria) alapuló, négy-öt éves kutatási programot kell indítani. Vizsgálni kell a faj szezonális táplálékválasztását és populációdinamikáját. Különösen fontos a nagyragadozó és prédafajainak kölcsönhatásának, populációdinamikájuk összefüggéseinek feltárása. E programhoz kapcsolódó nemzetközi kutatás részeként meg kell határozni a faj függőségét az érintett szomszédos országok populációjától. Fel kell térképezni és a faj számára alkalmas élőhelyeket. Fel kell mérni a tulajdonviszonyokban és a gazdálkodás rendszerében történt változások a nagyragadozóra ill. az élőhelyére gyakorolt hatásait. A kutatás eredményeit a természetvédelmi kezelés kialakításában minél gyorsabban fel kell használni.

5.2.3. Szakmapolitika és jogalkotás

A természetvédelmi hatósági munkában (pl. védetté nyilvánítások, jogalkotás, engedélyek kiadása, gazdálkodási tervek véleményezése ill. jóváhagyása) a nagyragadozók érdekeit fokozottan kell figyelembe venni. Védeni kell, és ha szükséges mesterséges módon ki kell alakítani a fajok elterjedését biztosító, segítő élőhely hálózatot.

Törekedni kell az illegális elejtések visszaszorítására, ehhez:

- a törvényes kereteken belül szigorítani kell az illegális elejtésekkel és befogásokkal szembeni fellépést;
- az illetékes vadgazdálkodási szakemberek bevonásával ki kell alakítani a károkozások felvételezésének ill. kompenzációjának és a kár megelőzését szolgáló támogatások gyakorlati módszereit;
- a bizonyított, súlyos károkozások esetében, amennyiben a kár másképpen nem kezelhető, lehetőséget kell teremteni egy-egy példány szigorúan ellenőrzött körülmények között történő elejtésére. Az elejtést, a természetvédelmi hatóság a szakértői csoport véleménye alapján engedélyezheti.

5.2.4. Nemzetközi kapcsolatok kiépítése

A hazai populáció az elterjedési terület peremén helyezkedik el, ezért a nemzetközi együttműködések kiemelkedő fontosságúak:

- bővíteni kell a kapcsolatot az érintett országok természetvédelmi szerveivel;
- törekedni kell közös monitoring és kutatási programok kialakítására.

A hazai populációkkal összefüggésben a közvetlenül érintett országok együtt működésének megszerzése mellett, a kritikus közösségi jelentőségű problémakörök esetében fel kell venni a kapcsolatot az Európai Unió megfelelő szerveivel is:

- lépéseket kell tenni a nagyragadozók státuszának európai regionális szinten való összehangolása érdekében;
- meg kell szerezni a megfelelő támogatást a nagyragadozók helyi védelmére.

5.2.4. Ismeretterjesztés, szemléletformálás

Széleskörű ismeretterjesztő tevékenységet kell folytatni a nagyragadozók rossz társadalmi megítélésének megváltoztatására. Meg kell szerezni a társadalom széles rétegeinek támogatását a faj és élőhelyeinek védelméhez.

A nagyközönség általános megítélését széleskörű tájékoztatással lehet befolyásolni; az érintett területen és az állatkertekben információs táblák kihelyezésével, ismeretterjesztő előadások szervezésével, szóróanyagok terjesztésével kell a kedvezőbb kép kialakítását előmozdítani.

A faj egyedeinek közvetlen védelmét szolgálja a vadászok, vadgazdálkodók körében is végzendő ismeretterjesztés, szemléletformálás. Tudatosítani kell,

- hogy a nagyragadozók illegális elejtése nem dicsőség, ráébreszteni a vadásztársadalmat arra, hogy e faj elejtői rontják a vadászok társadalmi megítélését;
- hogy a természetes rendszerben élő vad, amelynek van természetes ragadozója, értéke nagyobb, mint a tenyésztetté;
- hogy az élőhelyvédelmi tevékenységek más vadfajokra is pozitív hatással vannak.

A vadgazdálkodás vezetésében fogadókészség van a két faj jelenlétének elfogadására. Célszerű kihasználni ezt a támogatást a vadászok szemléletformálásában, ill. az információcsere, valamint az esetleg szükséges jogszabályi háttér kialakításában.

Meg kell találni a kapcsolatot a károkozástól érintett állattartókkal, és szakmai segítséget kell nyújtani számukra a károk megelőzésében. Ehhez:

- meg kell keresni a nagyragadozók védelmében érdekelt és ellenérdekelt csoportokat, és ki kell alakítani a védelemhez szükséges információcserét és együttműködést;
- meg kell ismertetni velük az erre használható módszereket (pl. őrző-védő kutyák használata)

5.2.6. Élőhelyvédelem

Hosszú távon a faj megőrzése csak az élőhelyek megfelelő minőségének biztosításával lehetséges. A kutatások eredményeinek felhasználásával fel kell térképezni a faj számára alkalmas élőhelyeket, tekintettel arra is, hogy a gazdálkodók mely területen képesek leginkább tolerálni a farkas jelenlétét, majd ezek összekötésével a Nemzeti Ökológiai Hálózat Programjának szellemében, az élőhelyek állapotának javításával ki kell alakítani a faj számára megfelelő élőhelyek hálózatát.

A farkas számára alkalmas élőhelyek védelmében legtöbbet az erdőgazdálkodás befolyásolásával lehet tenni.

Ezen belül fontos:

- természeteshoz közeli erdőgazdálkodás ösztönzése;
- az erdészeti feltáró utak fejlesztéseinek az élőhely védelem céljaival való egyeztetése.

A vadgazdálkodókkal szükséges a megfelelően kialakított a faj védelmét elősegítő ösztönző (támogatási rendszer) kialakítása, működtetése hosszú távú sikeres együttműködéshez.

Nemzetközi együttműködésekben meg kell ismerni, és biztosítani kell a hazai populációk utánpótlásának biztosítása érdekében a migrációs útvonalakat, és folyamatosan tájékozódni a szomszédos országok populációinak alakulásáról.

Az utánpótlás lehetőségének biztosítása mellett fontos hazai területeken a kijelölt ökológiai folyosórendszer kialakítása:

- a farkas védelmi területek kijelölése és védetté nyilvánítása
- a hálózat kialakítása szükség esetén földvásárlással, vadászati jog megszerzésével

A turizmus érinti talán a legszélesebb, legszervezetlenebb rétegeket ezért, az ebből eredő zavarások kiküszöbölése a legnehezebb. Ezért az ismeretterjesztő tevékenység folytatásán túl:

- a látogatókat célszerű az egyes kijelölt, kevésbé értékes területekre koncentrálni, az ezt célzó fejlesztéseket kezdeményezni és támogatni kell;
- ezzel párhuzamosan nem látogatható területeket kell kialakítani, és ezek háborítatlanságát rendszeres ellenőrzésekkel biztosítani.